

ISSN 2414-9012

НАУКОВИЙ
ВІСНИК

HISTORY
JOURNAL

ЧЕРНІВЕЦЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ

OF YURII FEDKOVYCH
CHERNIVTSI
UNIVERSITY

Рік заснування 1996

Foundation year 1996

№ 2/2016 (44)

№ 2/2016 (44)

ІСТОРИЯ

HISTORY
SCIENCES

Чернівці
Чернівецький національний
університет
2016

Chernivtsi
Chernivtsi National
University
2016

Друкується за ухвалою вченої ради
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

*Журнал входить до переліку наукових фахових видань України
Наказ Міністерства освіти і науки України № 515 від 16.05.2016 р.
Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 21905-11805ПП від 05.02.2016 р.*

Рецензенти:

Михайло Юрій, доктор історичних наук, професор;
Володимир Євтух, доктор історичних наук, професор, член-кор. НАН України;
Володимир Денисенко, доктор політичних наук, професор;
Ірина Кресіна, доктор політичних наук, професор.

Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича :
Ч-49 Історія. – Чернівці : Чернівецький університет, 2016. – № 2. – 168 с.
ISSN 2414-9012.

Тематика наукового журналу охоплює питання історії України, всесвітньої історії, політичної історії, археології, етнології спеціальних історичних дисциплін та краєзнавства.

У журналі публікуються дослідницькі роботи та рецензії. Статті друкуються українською, російською, польською, румунською, англійською, німецькою та французькою мовами.

Редколегія випуску:

Олександр Добржанський, д-р іст. наук, проф., науковий редактор (Чернівці)
Любомир Винар, д-р філософ., проф., заступник наукового редактора (Кент, США)
Юрій Макар, д-р іст. наук, проф., заступник наукового редактора (Чернівці)
Василь Ботушанський, д-р іст. наук, проф. (Чернівці)
Роман Дрозд, д-р іст. наук, проф. (Слупськ, Польща)
Тарас Івасютин, канд. філол. наук, доцент (Чернівці)
Анатолій Круглашов, д-р політ. наук, проф. (Чернівці)
Мішель Керотре, д-р іст. наук, проф. (Париж, Франція)
Ігор Крючков, д-р іст. наук, проф. (Ставрополь, Росія)
Наталія Ротар, д-р політ. наук, проф. (Чернівці)
Штефан Пурич, д-р іст. наук, проф. (Сучава, Румунія)
Олександр Сич, д-р іст. наук, проф. (Чернівці)
Сергій Троян, д-р іст. наук, проф. (Київ)
Володимир Фісанов, д-р іст. наук, проф. (Чернівці)
Михайло Чучко, д-р іст. наук, проф. (Чернівці)
Валентина Богатирець, канд. політ. наук, доц. (Чернівці)
Микола Гуйванюк, канд. іст. наук, доц., відповідальний секретар (Чернівці)

Адреса редколегії: Україна, 58012, м. Чернівці, вул. Коцюбинського, 2,
Чернівецький університет, факультет історії, політології та міжнародних відносин,
тел. (03722) 52-19-94.
E-mail: dobrz@chnu.cv.ua

Published by Academic Council
of Yurii Fedkovych Chernivtsi National University

Academic Journal is approved by Ministry of Education and Science of Ukraine

16.05.2016. № 515

Certificate of registration KB № 21905-11805IIP of 05.02.2016

PEER-REVIWERS:

Mychailo Yuriy, Doctor of History, Professor, (Chernivtsi, Ukraine);

Volodymyr Yevtukh, Doctor of History, Professor, corresponding member of the National Academy of Science of Ukraine;

Volodymyr Denysenko, Doctor of Political Sciences, Professor;

Iryna Kresina, Doctor of Political Sciences, Professor

History Journal of Iurii Fedkovych Chernivtsi National University : Chernivtsi : Chernivtsi
Ч-49 University, 2016. – № 2. – 168 p.

ISSN 2414-9012.

The Journal keeps readers up-to-date with concise, thoughtful reviews of key topics on all aspects of the History of Ukraine, World History, Political History, Archeology, Ethnology, Anthropology and Regional Studies.

The backbone of the Journal comprises research and reviews. Languages: Ukrainian, Russian, Polish, Romanian, English, German and French.

Editorial Board:

Olexandr Dobrzhanskyi, Doctor of History, Professor, Editor-in-Chief (Chernivtsi, Ukraine)

Liubomyr Vynar, Doctor of Philosophy, Professor, Deputy Editor-in-Chief (Kent, USA)

Yuriy Makar, Doctor of History, Professor, Deputy Editor-in-Chief (Chernivtsi, Ukraine)

Vasyl Botushanskyi, Doctor of History, Professor (Chernivtsi, Ukraine)

Roman Drozd, Doctor of History, Professor (Slupsk, Poland)

Taras Ivassioutine, PhD in Philology, Associate Professor (Chernivtsi, Ukraine)

Anatoliy Kruglashov, Doctor of Political Sciences, Professor (Chernivtsi, Ukraine)

Michel Caroitre, Doctor of History, Professor (Paris, France)

Igor Kriuchkov, Doctor of History, Professor (Stavropol, Russia)

Nataliia Rotar, Doctor of Political Sciences, Professor (Chernivtsi, Ukraine)

Stefan Purich, Doctor of History, Professor (Suceava, Romania)

Oleksandr Sych, Doctor of History, Professor (Chernivtsi, Ukraine)

Serhiy Troyan, Doctor of History, Professor (Kyiv, Ukraine)

Volodymyr Fisanov, Doctor of History, Professor (Chernivtsi, Ukraine)

Mychailo Chuchko, Doctor of History, Professor (Chernivtsi, Ukraine)

Valentyna Bohatyrets, PhD in Political Sciences, Associate Professor (Chernivtsi, Ukraine)

Mykola Guivaniuk, PhD in History, Associate Professor, Executive Secretary (Chernivtsi, Ukraine)

Editorial Address: 58012, Chernivtsi, Kotsiubynskoho Str. 2,
Ukraine, Yurii Fedkovych Chernivtsi National University, College of History, Political Science and
International Studies, Tel. (03722) 52-19-94.

For queries and further information about AJCNU please e-mail: dobrz@chnu.cv.ua

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Прищепя О. ТРАДИЦІЙНА РЕЛІГІЙНА ОСВІТА У КУЛЬТУРНИХ КОМУНІКАТИВНИХ ПРАКТИКАХ ЄВРЕЙСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ПОВІТОВИХ МІСТ ТА МІСТЕЧОК ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ (ПЕРША ЧВЕРТЬ XIX ст.).....	7
Pryshchepa O. TRADITIONAL RELIGIOUS EDUCATION IN THE CULTURAL COMMUNICATIVE PRACTICES OF THE JEWS IN THE DISTRICT TOWNS AND SETTLEMENTS IN RIGHT-BANK OF UKRAINE (THE FIRST QUARTER OF THE 19 TH CENTURY)	7
Кудінова А. «ПЕРЕКУПКИ» і «СИДУХИ» В УКРАЇНСЬКІЙ ЯРМАРКОВІЙ КУЛЬТУРІ: ТРАДИЦІЇ І СУЧАСНІСТЬ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПОЛЬОВИХ ЕТНОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ)	13
Kudinova A. THE «PEREKUPKY» AND «SYDUKHNY» IN UKRAINIAN FAIR TRADE CULTURE: TRADITIONS AND MODERNITY (BASED ON ETHNOGRAPHIC RESEARCH)	13
Гайдукевич О., Концур-Карабінович Н. МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ ТА ОХОРОНА ПРИРОДИ ГАЛИЧИНИ	20
Haydukevych O., Kontsur-Karabinovych N. METROPOLITAN ANDREY SHEPTYTSKYI AND NATURE PROTECTION OF HALYCHYNA	20
Зайцева З. УКРАЇНСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ ДИСКУРС У ЧЕРНІВЕЦЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ФРАНЦА ЙОСИФА	26
Zaitseva Z. UKRAINIAN HUMANITARIAN DISCOURSE IN FRANZ JOSEPH CHERNIVTSI UNIVERSITY	27
Олійник С. ФОРМУВАННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ РОСІЙСЬКОЮ ІМПЕРІЄЮ ІДЕЇ ЗАКОНОМІРНОСТІ ПРИЄДНАННЯ ГАЛИЧИНИ НАПЕРЕДОДНІ І ПІД ЧАС ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	35
Oliynyk S. FORMATION AND IMPLEMENTATION OF THE RUSSIAN EMPIRE POLICY IN TERMS OF GALICIA'S ANNEXATION UPON THE OUTBREAK AND DURING THE WORLD WAR I	35
Королько А. СТАНОВЛЕННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ НА КОЛОМІЙЩИНІ ПЕРІОДУ ЗУНР (1918 – 1919).....	40
Korolko A. FORMATION AND FUNCTIONING OF UKRAINIAN PARTS OF AUTHORITY ON THE TERRITOTY OF KOLOMIJA IN THE PERIOD OF ZUNR (1918 –1919)	40
Гуйванюк М. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ В ПЕРІОД ЗУНР	54
Guyvaniuk M SOCIAL AND POLITICAL ACTIVITIES OF UKRAINIAN LITERARY INTELLECTUALS IN WUPR PERIOD	55
Готра О. АКАДЕМІК МИКОЛА КАЩЕНКО ЯК ОРГАНІЗАТОР РОБОТИ АКЛІМАТИЗАЦІЙНОГО САДУ	59
Gotra E. ACADEMICIAN MYKOLAI KASHCHENKO AS A FOUNDER OF THE ACCLIMATIZATION GARDEN WORK	59

Федорчук С. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПИВОВАРНОЇ ГАЛУЗІ В ЗАХІДНІЙ ВОЛИНІ (1921–1939 pp.)	65
Fedorchuk S. TRENDS OF THE BREWING INDUSTRY IN WESTERN VOLYN (1921 – 1939 years)	65
Доброчинська В. ВОЛИНСЬКА УКРАЇНСЬКА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ У БОРОТЬБИ ЗА НАЦІОНАЛЬНУ ШКОЛУ В УМОВАХ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ (1921–1939 pp.)	71
Dobrochynska V. VOLYN UKRAINIAN INTELLIGENTSIA IN STRUGGLE FOR THE NATIONAL SCHOOL UNDER THE INFLUENCE OF SECOND POLISH REPUBLIC (1921 –1939)	71
Bruja R. ÎNTRE COLABORARE ȘI CONFRUNTARE. ROMÂNI ȘI UCRAINENI ÎN BUCOVINA INTERBELICĂ	76
Bruja R. BETWEEN COOPERATION AND CONFRONTATION. ROMANIANS AND UKRAINIANS IN INTERWAR BUKOVINA	77
Sabol H. «VINDECÂND BOLNAVII»: MEDICI ȘI PACIENȚI ÎN BUCOVINA SECOLULUI AL XIX-LEA	84
Sabol H. «HEALING THE SICK»: PHYSICIANS AND PATIENTS IN THE 19TH CENTURY OF BUKOVINA	85
Клімчук Ю. ПОДІЛЬСЬКИЙ БУКОВИНЕЦЬ ЙОСП КЛІЩ У ФРАНЦУЗЬКОМУ РУСІ ОПОРУ	91
Klimchuk U. PODOLIAN BUKOVYNETS JOZEF KLICHSH IN FRENCH RESISTANCE MOVEMENT	91
Тимошенко Ю. ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ МІЛІТАРНОЇ РЕАЛЬНОСТІ СПОРТУ В УКРАЇНІ ТОТАЛІТАРНОЇ ДОБИ	96
Tymoshenko Y. HISTORICAL ANALYSIS OF MILITARY REALITY OF SPORT IN UKRAINE TOTALITARIAN DAYS	96
Тищенко Ю. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ОХОРОНИ СІМ'Ї В УРСР (ДРУГА ПОЛОВИНА 1960-х – ПЕРША ПОЛОВИНА 1980-х pp.)	102
Tyshchenko Y. STATE POLICY IN THE FIELD OF PROTECTION FAMILY IN USSR (late 1960s – early 1980s)	103

ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА ІСТОРИОГРАФІЯ

Черняхівська О. МІЖ АКАДЕМІЧНОЮ НАУКОЮ ТА КРАЄЗНАВСТВОМ: НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОЛЕКСАНДРА КАСИМЕНКА ЩОДО ПІДГОТОВКИ БАГАТОТОМНОЇ «ІСТОРИЇ МІСТ І СІЛ УРСР»	109
Chernyakhivska O. BETWEEN ACADEMIC SCIENCE AND LOCAL HISTORY STUDY: PROF. OLEXANDR KASYMENKO'S SCIENTIFIC AND ORGANIZATIONAL ACTIVITIES FOR THE «HISTORY OF TOWNS AND VILLAGES OF THE UKRAINIAN SSR» MULTIVOLUME EDITION PREPARATION	109
Латись Ю. КРИЗА РАДЯНСЬКОЇ МОДЕЛІ СОЦІАЛІЗМУ НАПРИКІНЦІ 1970-х – НА ПОЧАТКУ 1980-х pp. І ПРИЧИНИ ПЕРЕБУДОВИ: ІСТОРИОГРАФІЯ	116
Latysh I. THE CRISIS OF THE SOVIET MODEL OF SOCIALISM IN THE LATE 1970s – EARLY 1980s AND THE REASONS FOR PERESTROIKA: HISTORIOGRAPHY	116

Христан Н. МІСТА УКРАЇНИ ТА ЇХ ЮВІЛЕЇ В РАДЯНСЬКІЙ ІСТОРИЧНІЙ ДУМЦІ	122
Khrystan N. CITIES OF UKRAINE AND THEIR ANNIVERSARIES IN SOVIET HISTORICAL THOUGHT	122

Філінюк А., Ярич В. П'ЯТИТОМНЕ ВИДАННЯ В. СЕРГІЙЧУКА «УКРАЇНСЬКИЙ ЗДВИГ» ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ САМОСТІЙНИЦЬКОГО РУХУ НА БУКОВИНІ І ПОДІЛЛІ	129
Filinyuk A., Yarych W. FIVE-VOLUME EDITION OF V. SERHIYCHUK'S «UKRAINIAN SHIFT» AS SOURCE FOR STUDYING OF INDEPENDENT MOVEMENT AT BUKOVYNA AND PODILLYA	129

УКРАЇНА У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Ключук Ю. ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКЕ СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО НА ПРИКЛАДІ МІЖДЕРЖАВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В РАМКАХ ПРОГРАМИ ПЗМ	135
Klyuchuk Y. POLISH-UKRAINIAN STRATEGIC PARTNERSHIP: FOR EXAMPLE INTERSTATE CO-OPERATION ON THE PROGRAME «PARTNERSHIP FOR PEACE»	135

Стрільчук Л. РОЛЬ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ МІЖДЕРЖАВНИХ ВЗАЄМИНАХ	141
Strilchuk L. THE ROLE OF MASS MEDIA IN MODERN UKRAINIAN-POLISH INTERSTATE RELATIONS	141

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

Громакова Н. ПОЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ РУХ ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ	147
Gromakova N. THE POLISH NATIONAL MOVEMENT AS A FACTOR OF SOCIAL CONSCIOUSNESS TRANSFORMATION	147

Левчук І. ЄВРЕЙСЬКІ ЖІНОЧІ ОРГАНІЗАЦІЇ В СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ	152
Levchuk I. JEWISH WOMEN ORGANIZATION IN PUBLIC LIFE IN THE SECOND POLISH REPUBLIC	153

Фісанов В. БІЛОРУСЬ У ВИРІ ДРАМАТИЧНИХ МІЖНАРОДНИХ ПОДІЙ 1918 – 1919: ПІДХОДИ ДО ТЕМИ	159
Fisanow V. BELARUS IN DRAMATIC INTERNATIONAL EVENTS IN 1918 – 1919: SOME APPROACHES	159

⁶ Pavlyshyn O. Orhanizatsiia tsyvilnoi vldy ZUNR u povitakh Halychyny (lystopad – hruden 1918 roku) http://chtyvo.org.ua/authors/Pavlyshyn_Oleh/Orhanizatsiia_tsyvilnoi_vldy_ZUNR_u_povitakh_Halychyny_lystopad-hruden_1918_roku/ (data perehliadu 05.11.2016 r.).

⁷ Stasiuk O. Zhyttievyi shliakh Petra Karmanskoho (hromadsko-politychnyi aspekt) / O.Stasiuk // Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svdomist, derzhavnist. – Lviv : Instytut ukrainoznavstva imeni I.Krypiakevycha, 2009. – Вур. 18. – S. 538.

⁸ Firmaniuk M. Spohady pro Ivana Semaniuka / M. Firmaniuk // Marko Cheremshyna u spohadakh, dokumentakh i materialakh. – Chernivtsi, 2014. – S 49.

⁹ Horak R. Krov na chornii rilli... / R.Horak. – K. : Akademiia, 2010. – S. 393.

¹⁰ Viddil rukopysnykh fondiv i tekstolohii Instytutu literatury im. T.H. Shevchenka Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy, f. 8 Stefanyk VasyI, spr. 968. Danylovych Ivanna Severynivna. Spohady pro batka Severyna Teofilovycha Danylovycha. 1971 r., ark. 16.

¹¹ Syrota L. Osyp Nazaruk i diialnist presovykh biuro UNR i ZUNR u Stanyславivі 1919 roku / L.Syrota // Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svdomist, derzhavnist. – Lviv: Instytut ukrainoznavstva imeni I.Krypiakevycha, 2009. – Вур. 18. – S. 545.

¹² Antoniuk I., Mykytyn A. Andrii Chaikovskiy – povitovy komisar ZUNR na Sambirshchyni / I.Antoniuk, A.Mykytyn // Halychyna. – Ivano-Frankivsk, 2014. – S. 149.

¹³ Vasylichuk M. Literaturne kraieznavstvo (Kolomyia i Kolomyishchyna. KhKh stolittia): navchalno-metodychnyi posibnyk dlia studentiv spetsialnosti «Ukrainska mova ta literatura» / M. Vasylichuk. – Kolomyia, 2007. – S. 28.

¹⁴ Lytvyn N. Lytvyn N. Diialnist diplomatii Zakhidno-ukrainskoi Narodnoi Respubliki u krainakh Zakhidnoi Yevropy (1920 – 1923)... S. 117.

¹⁵ Stasiuk O. Zhyttievyi shliakh Petra Karmanskoho (hromadsko-politychnyi aspekt) / O.Stasiuk // Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svdomist, derzhavnist. – Lviv : Instytut ukrainoznavstva imeni I.Krypiakevycha, 2009. – Вур. 18. – S. 539.

Е. Готра
(Ирпінь)

АКАДЕМИК НИКОЛАЙ КАЩЕНКО КАК ОРГАНИЗАТОР РАБОТЫ АККЛИМАТИЗАЦИОННОГО САДА

В статье автор исследует деятельность академика Н.Ф. Кащенко в области акклиматизации. Дополнено биографию ученого за личным архивным фондом. Раскрыты организационные навыки деятельности, определены место и роль ученого в отрасли биологической науки и культуры в первой трети XX века. Исследовано историю создания Акклиматизационного сада. Отмечено популяризацию научных знаний и широкие разносторонние интересы ученого.

Ключевые слова: Н. Кащенко, академик, профессор, акклиматизация, Акклиматизационный сад.

Е. Gotra
(Irpin’)

ACADEMICIAN MYKOLOI KASHCHENKO AS A FOUNDER OF THE ACCLIMATIZATION GARDEN WORK

The article explores a distinguished scientist and academician M. Kashchenko's succeeding in acclimatization work. The biography of the scientist is updated by his personal archival fund. The scientist's organizational skills activities, his place and role in the field of biological science and culture are revealed in the first third of the twentieth century.

M. Kashchenko (1855-1935) – an outstanding scientist, biologist, embryologist, zoologist, founder of the Siberian gardening, actively participated in the Ukrainian Academy of Sciences establishment. He headed the department of Physics and Mathematics in UAS, used to be a founder and director of lots of scientific institutions and organizations in the university centers of Ukraine and Russia. He is the author of over 200 scientific papers. M. Kashchenko is well-known as a high school teacher, as a lecturer, as a promoter of scientific knowledge, as a writer, and a public figure.

The body of the article goes on to discuss the problem of the history of the acclimatization garden. In early 20th century acclimatization was put on a scientific basis. One of the first institutions in the Academy of Sciences, which started work on the introduction and acclimatization of plants, was acclimatization garden, founded by M. Kashchenko in 1914. The acclimatization garden is mentioned to be originally created on private land, where M. Kashchenko and his family lived in a house, belonging to the Kiev Polytechnic Institute (1912). Then the scientist received the right to temporarily use the former institute of pomology garden. In 1918 acclimatization garden became the part of the UAS scientific institutions. Working staff of the Acclimatsad conducted intensive educational activities, participating in launching of agricultural exhibition (1927). In 1928 acclimatization garden was allocated in a separate institution that later established UAS

УДК 94 (477):324

© Олена Готра
(Ирпінь)

АКАДЕМІК МИКОЛА КАЩЕНКО ЯК ОРГАНІЗАТОР РАБОТИ АКЛІМАТИЗАЦІЙНОГО САДУ

У статті автор досліджує діяльність академіка М.Ф. Кащенко в галузі акліматизації. Додовнено біографію вченого за особовим архівним фондом. Розкрито організаційні навички діяльності, визначено місце і роль вченого у галузі біологічної науки та культури в першій третині XX ст. Досліджено історію створення Акліматизаційного саду. Відзначено популяризацію наукових знань та широкі різнобічні інтереси вченого.

Ключові слова: М. Кащенко, академік, вчений, професор, акліматизація, Акліматизаційний сад.

acclimatization office. In 1929 the museum of acclimatization was opened with intermediate guidance of Kashchenko.

M. Kashchenko's outstanding achievements in the development of acclimatization were new varieties of peaches, apricots, grapes and other fruit plants, selection work with medicinal and industrial plants. Varieties of fruits were named in honor of the scientist (peaches and apricots – 'In Memory of Kashchenko').

It is worth mentioning that the scientist generated the theoretical, methodological and scientific basis of acclimatization that became classic and contributed to further development of this scientific trend in Ukraine.

In terms of the multifaceted activities in acclimatization garden Ukraine AN clearly demonstrated the high level of organizational skills and dedication to M. Kashchenko – the founder of the institution.

The author indicates that acclimatization garden, founded by Academician M. Kashchenko was unique at the time when acclimatization as a separate scientific discipline emerged. Moreover, the creation and establishment of acclimatization garden occurred in the most complicated period for our country.

Noteworthy, popularization of scientific knowledge and fostering broad interests in scientist M. Kashchenko's versatile activities made him one of the biologists' galaxy, not limited by study of scientific problems and academic activity. His tireless scholar exceptional activities contributed to the development of national science and culture, historical development of the Ukrainian society.

Thus, the development of biology in Ukraine in the first third of the 20th century compiles an interesting page in the history of Ukrainian science. One of the important national economic and general biological problems of the industry is the development and introduction of acclimatization. Researches of Kashchenko are of great value the Ukrainian science. This topic is particularly relevant in sense of the nature debate and the role of science and scientists in social development.

Keywords: *M. Kashchenko, academician, scholar, professor, acclimatization, acclimatization garden.*

Розвиток біології в Україні в першій третині ХХ ст. є цікавою сторінкою історії української науки. Однією з важливих народно-господарських та загальнобіологічних проблем назв галузі є розвиток інтродукції та акліматизації. В цьому напрямі особливу роль відігравали дослідження М. Кащенко.

Микола Кащенко (1855–1935 рр.) – вчений-біолог, ембріолог, зоолог, основоположник сибірського садівництва, брав активну участь у створенні Української академії наук. Він очолював фізико-математичний відділ УАН, був організатором і директором ряду наукових установ і організацій в університетських

центрах України і Росії. Його перу належать понад 200 наукових праць. Відомий М. Кащенко і як педагог вищої школи, лектор, популяризатор наукових знань, літератор, громадський діяч.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного висвітлення наукової діяльності М. Кащенко у контексті основних подій національної історії в першій третині ХХ ст. Системний аналіз життя, діяльності та творчої спадщини вченого має важливе наукове і практичне значення. Ця тема є особливо актуальною у період дискусій щодо сутності та посилення ролі науки, вчених у суспільному розвитку.

Мета дослідження полягає у вивченні, науковому осмисленні та реконструкції діяльності академіка М. Кащенко. Відповідно до поставленої мети визначені завдання:

- охарактеризувати внесок академіка М. Кащенко у розвиток біологічної науки, зокрема плідівництва та акліматизації рослин;

- розглянути історію створення Акліматизаційного саду.

Акліматизаційний сад спочатку був створений на приватній території, де М. Кащенко разом із сім'єю оселився у будинку, який належав Київському політехнічному інституту (1912). Потім вчений отримав право тимчасово користуватися територією колишнього інститутського помологічного саду. У 1918 р. Акліматизаційний сад увійшов до складу наукових установ УАН.

Аналіз літератури з досліджуваної теми засвідчив відсутність комплексного дослідження діяльності М. Кащенко про створення Акліматизаційного саду. В архівах і опублікованих джерелах автором виявлено достатньо документів і матеріалів з цієї проблеми, що дає можливість більш повно представити особистість ученого, проаналізувати його творчий шлях.

Акліматизаційний сад, створений академіком М. Кащенко, був унікальним на той час закладом, адже акліматизація як окрема наукова дисципліна ще тільки почала формуватися. Причому створення та становлення Акліматизаційного саду припало на найскладніші, перші роки існування нашої країни.

Спроби культивувати південні плоди на півночі України робилися протягом кількох століть. На початку ХХ століття роботи з акліматизації були поставлені на наукову основу.

Однією з перших установ у системі Академії наук, де розпочато роботи з інтродукції та акліматизації рослин, був саме Акліматизаційний сад, заснований М.Ф. Кащенком у 1914 р.

У 1918 році М. Кащенко писав, що «акліматизація така ж стара, як і сама людина, але вона довгий час проходила дуже повільно і майже підсвідомо. Лише останнім часом, коли з'ясувалися закони могутніх допоміжних факторів – акліматизація, а в ній гібридизація та селекція, – ми одержали можливість вести цю справу абсолютно свідомо і систематично»¹.

Пізніше у 1930 році вчений доповнив: «Хоч акліматизація взагалі проводилась давно, але в дуже стислих рамках, без загального плану, без певної методики й без поставленої мети. До того вона проводилась тільки між іншим. Спеціальних установ з метою акліматизування на терені всього СРСР не було, та й за кордоном вони почали організовуватись лише останні роки, бо як окрема наукова дисципліна акліматизація ще тільки почала кристалізуватись»².

Перед Акліматизаційним садом М. Кащенко поставив такі завдання: випробувати цінні іноземні породи південного і північного походження; пристосувати до місцевих умов середовища ті з них, які виявляться тут невитривалими (головним засобом такого пристосування Кащенко вважав посів насіння з наступним відбором найбільш витривалих сіячів протягом кількох поколінь); вивести шляхом добору в кількох поколіннях культурні форми з місцевих диких форм, які не використовуються в плодівництві; створити нові культурні форми шляхом гібридизації³.

Період 1918–1920 рр. – надзвичайно складний і суперечливий в історії України. Події, що відбувалися в той час, були спричинені гострою політичною кризою, зумовленою соціальними та національними протиріччями. У країні швидко змінювалися державно-політичні режими, що вкрай негативно позначилося на становищі народу, який до того ж зазнав величезних втрат у громадянській війні.

В автобіографії вчений писав: «Під час розрухи після громадянської війни розбіглись всі співробітники саду, крім одного – садівника С. Лубкіна. Нічого не отримуючи і майже помираючи від голоду і холоду, він тим не менше працював скільки ставало сил. Ось цей Лубкін і я з моїми двома молодшими дітьми-підлітками і складали всю робочу силу Акліматизаційного саду»⁴. Недосконала охорона

саду, яку М. Кащенко здійснював сам, призвела до того, що з саду постійно зникали цінні рослини. Але сад існував, і в ньому проводилась дослідницька робота.

Незважаючи на величезні матеріальні труднощі, М. Кащенко дуже багато працював, оптимістично вірив у краще майбутнє. Нарешті у 1922 році акліматизаційні роботи переходять на Лук'янівку. «Перехід на Дорогожицьку, 45 відбувся в 1922 році, а вже в 1925 році сад буквально задихався від нестачі місця. Кожний вершок простору було використано. А нові гості все прибували та прибували, причому їм все важче було знаходити місця. Під той час у Саду вже виховували більш як 300 плодкових та лікарських порід», – писав М. Кащенко⁵.

У публікації «На допомогу Київському акліматизаційному саду» М. Кащенко писав: «У наших штатах на 1925 рік немає а ні посад садових робітників, ані грошей на поденних. У кошторис ми це внесли, але місцевий Фінвідділ зменшив, а десь у Харкові вони зникли остаточно. Ми витрачаємо на це суми з наукової роботи, з вакантних штатних посад. Але зараз це заборонили. Немає у нас і будівель. Принаймні на трьох відділах з 4-х ні захисту від дощу, ні місця для інструментів»⁶. Ось таких складних умовах доводилося працювати вченому.

У 1926 р. сад розширився, зайнявши чотири ділянки в різних місцях. До роботи М. Кащенко залучав вихованців дитячого будинку, студентів.

Пізніше Акліматизаційний сад М. Кащенка став державним академічним садом, де проводилися роботи вченими Академії наук. У 1929 році М. Кащенко так оцінив роботу Акліматизаційного саду: «Київський акліматизаційний сад давно набув всеукраїнську репутацію й все більше набуває міжсоюзну, бо наших матеріалів вимагають звідусіль – від АН СРСР до Владивостока й від Ленінграда до Батумі. Треба сприймати Київський акліматизаційний сад як поважний всеукраїнський інститут і наділити його всіма відповідними посадами й засобами, бо вже давно задихається у своїх сучасних формальних рамках»⁷.

1929-й рік був важким для республіки. М. Кащенко творчо працював над виведенням нових сортів рослин, які несли б народу практичну користь. «Протягом довгого часу я проводив спроби з листям багатої кількості рослин для з'ясування того, які з них можна використовувати, щоб пити, як чай. Наслідком

цих спроб з'явилася моя стаття в журналі «Садоводство и огородничество» (1929, № 4) «О домашнем приготовлении чайных суррогатов», – писав М. Кащенко⁸.

Нові умови життя, суспільні потреби вимагали розширення робіт в Акліматизаційному саду. «Я тепер не задоволений Акліматизаційним садом лише в тому сенсі, що він занадто малий, більш ніж скромно обладнаний і в ньому не вистачає робочих рук для виконання важких фізичних робіт, бо більш тонкі роботи я, зазвичай, проводжу сам», – писав М. Кащенко у 1930 році⁹.

З 1914 року М. Кащенко вів роботи з акліматизації персиків. До М. Кащенка систематична робота з акліматизації персиків на науковій основі не проводилась.

Таким чином, завдяки діяльності вченого з'явилася можливість пересунути межу культури персика на 500 км далі на північ. Науковий співробітник БС АН УРСР Г. Рудківський писав: «Радянський вчений вивів новий, вітчизняний сорт цієї теплолюбивої культури – так званий київський персик, який тепер є найпівнічнішим сортом у світі»¹⁰.

Про результати своїх дослідів над персиками і подальші завдання М. Кащенко писав: «Ми мріяли про те, щоб зробити персикові плоди доступними для всього народу»¹¹. Персики були предметом розкоші забезпеченого класу, а М. Кащенко мріяв, щоб кожен громадянин зміг посадити біля своєї хати персики, як садять вишні та яблуні.

Акліматизаційний сад підтримував тісні зв'язки з іншими установами. Учений у 1925 році писав: «Акліматизується колекція кримських та туркестанських персиків, а штат Вашингтон надіслав нам кісточку своїх вісьмох, що рано досягають, порід для засіву»¹².

Певних успіхів досяг учений і в питанні вирощування абрикоса, дрібноплідні форми якого були тоді в садах любителів. Характерно, що він надавав перевагу місцевим сортам і сіянцям цієї культури. Особливо цінні і перспективні сорти М. Кащенко завозив у вигляді насіння з інших районів.

У середині 80-х років вчені Центрального республіканського ботанічного саду Академії наук Української Радянської Соціалістичної Республіки шляхом інтродукції і селекції вивели новий сорт абрикоса «Пам'ять Кащенка».

Досягнення вченого в галузі акліматизації мало велике практичне значення. «Виведені М. Кащенком нові сорти абрикоса мають не

тільки виробниче значення, а використовуються як вихідні батьківські форми в селекційній роботі при виведенні нових сортів», – писав завідувач відділу акліматизації ЦР БС АН УРСР І. Шайтан¹³.

Понад тисячу років на півночі України, і зокрема в Києві, відома така культура, як виноград. Але виноградарство в північній та центральній Україні не набуло великого поширення. Причиною цього було культивування у північних областях південних сортів, які нерідко підмерзали, а інші зовсім не досягали. Для М. Кащенка було зрозуміло, що успішний розвиток виноградарства на півночі України можливий при наявності місцевих сортів винограду, пристосованих до ґрунтово-кліматичних умов цієї зони.

Виведенням саме таких сортів винограду займався Аклімсад М. Кащенка. Вчений ще в 1914 р. взяв за вихідний матеріал такі відносно стійкі сорти, як Лідія, Вільдер, Ноа, Ельсінбург, Шасла, та найбільш зимостійкий дикий амурський виноград, який він запланував використати для гібридизації з культурними сортами¹⁴.

М. Кащенко постійно приваблювала робота з акліматизації малопоширених плодово-ягідних рослин, до числа яких належить айва, горобина, фундук, їстівний каштан, хурма й інші.

Варто зазначити, що єдиний досвід просування пекана на північ України напрацьований саме Акліматсадом М. Кащенка. У 1930 році вчений отримав із Нью-Йорка плоди трьох сортів пекана. Тоді ж вони були висіяні, а в квітні 1932 р. пересажені в кількості 92 екземплярів. Спостереження над цими сіянцями протягом 10 років дозволили констатувати їх порівняно високий ступінь зимостійкості¹⁵.

Достатньо високу зимостійкість показала в умовах півночі (Київ) хурма. У Київському акліматсіді М. Кащенко продовжив роботу зі смородиною, різними видами вишні, мушмули, глоду та іншими видами рослин.

Значна робота проводилась академіком М. Кащенком з акліматизації декоративних рослин. Шляхом обміну насінням з провідними науковими закладами СРСР – Ботанічним садом АН СРСР та Інститутом прикладної ботаніки і нових культур (пізніше – Всесоюзний інститут рослинництва, Ленінград), Нікітським, Тифліським і Батумським ботанічними садами, дослідними станціями, Томським і Донським університетами, фірмами ряду зару-

біжних країн у 1925–1930 рр. у саду було зібрано близько 250 видів декоративних рослин¹⁶.

Заслуговує на увагу діяльність вченого з поширення знань про лікарські рослини. Цю роботу М. Кащенко розпочав ще у 1915 році, у зв'язку з війною і припиненням ввезення лікарських рослин у Росію. Відповідаючи на виклик часу, при Акліматизаційному саду у серпні 1916 р. вперше було організовано курси з вивчення лікарських рослин.

Відбудова народного господарства, вщент зруйнованого в роки війни, викликала значну увагу до питання вирощування лікарських рослин. У 1915 році М. Кащенко зібрав понад 100 видів різних дефіцитних і цінних лікарських рослин. Протягом діяльності Акліматсаду він зібрав і вивчив понад 200 видів.

Ученим був виписаний навіть женьшень з Владивостока, але через три роки рослини відмерли, на думку М. Кащенко, внаслідок недостатньої радіоактивності ґрунту. Гібридний дигіталіс, рідкісний і цінний за якістю, був отриманий у 1925 році, на три роки раніше, ніж в Америці¹⁷.

Намагаючись поліпшити стан вітчизняного бджільництва, Акліматсад організував невелику пасіку, де проводились дослідження медоносних дерев та кущів, зокрема таких, що цвітуть після липи, як, наприклад, японська софора.

Протягом своєї діяльності Акліматсад проводив, як зазначалося, велику просвітницьку діяльність. Досягнення саду висвітлювались у «Виданні КАС при ВУАН». Акліматсад брав участь у проведенні сільськогосподарської виставки (1927 р.). Музей демонстрував досягнення у галузі покращення якості і виведенні нових форм рослин.

Діяльність М. Кащенко і його Акліматизаційного саду високо цінувалася академічною громадськістю. В 1922 р. в акті обтеження академіком Є. Вотчалом діяльності в Київському акліматсаду зазначалося: «Роботи академіка Кащенко вважаю серйозними, і без сумніву, цікавими і корисними. Важко назвати ще когось, хто б так глибоко поринув у свою спеціальність, так у ній зосередився. Я давно спостерігаю, як зоолог Кащенко шляхом наполегливої праці, штурмування природи і книг став ботаніком, знавцем своїх лікарських рослин. Роботи його заслуговують підтримки і продовження. Ніхто ще не дав стільки доказів своєї продуктивності, скільки дав академік Кащенко. Працездатність його воістину диво-

вижна¹⁸. Ця оцінка була високою і об'єктивною.

Академік М. Вавілов у відгуку про роботу Акліматизаційного саду в 1932 році пропонував підтримати справу М. Кащенко, «яка має державне значення»¹⁹.

Успіх у діяльності М. Кащенко забезпечувався тим, що усі свої особисті інтереси він підпорядковував науковій меті і навіть свої мізерні кошти віддавав улюбленій справі. Він був ентузіастом і заряджав своїм ентузіазмом інших, тому у нього завжди було багато безкоштовних практикантів, багато бажаючих працювати, незважаючи на брак коштів. Працювати на посаді директора створеного ним Київського акліматизаційного саду М. Кащенко доводилося у складних соціальних, матеріальних та моральних умовах. Це були роки тоталітарного сталінського режиму, який, безсумнівно, був спрямований проти демократії, був антилюдяним, бюрократичним. Однак учений зумів організувати ефективну наукову роботу та закласти підвалини подальшого розвитку галузі акліматизації рослин в Україні.

Безумовно, велика любов до природи вченого сприяла його невтомній творчій діяльності. У 1920 році у спогадах М. Кащенко писав: «Естетична сторона саду мене теж дуже цікавила. Я досить часто довго милувався квітами, особливо плодовими деревами в повному цвітінні, коли над ними в'ється і гуде безліч бджіл»²⁰. Ці слова підтвердили глибокі естетичні погляди вченого, зокрема почуття прекрасного. Історія склалася так, що вченому доводилося дуже багато особисто працювати в саду. Ми лише можемо здогадуватися, що відчував академік у ці складні роки.

У 1933 р. М. Кащенко переніс інсульт і вже менше долучався до улюбленої справи, але дуже цікавився роботами у саду. Водночас посилювались атаки недругів на вченого. У травні 1933 року газета «За радянську Академію!» надрукувала статтю аспіранта Акліматизаційного саду О. Афанасьєва «Правда про Акліматизаційний сад» з обвинуваченнями на адресу директора М. Кащенко.

Постановою Президії ВУАН від 15 грудня 1933 р. М. Кащенко було звільнено з посади директора саду «за його хворістю», з документів дізналися, що «без заяви з його (М. Кащенко – Ред.) боку й без будь-якого попереднього повідомлення про розгляд цього питання». М. Кащенко писав: «Таке ставлення

до академіка вважаю за неприпустиме викривлення політики партії до висококваліфікованих працівників науки»²¹.

Після введення саду до складу інституту відразу було припинено діяльність Музею акліматизації. М. Кащенко втрачав життєві сили не лише від старості. На всій українській інтелігенції позначився тиск тоталітарного сталінського режиму.

Справу М. Кащенко продовжили його учні та співробітники. У 1944 році у зв'язку зі створенням у системі Академії наук УРСР Ботанічного саду у його відання передано Київський акліматизаційний сад на правах відділу, якому пізніше присвоїли ім'я академіка М. Кащенко²².

У 1980 році Л. Коханова писала: «Рослинні фонди Акліматизаційного саду послужили найбагатшим джерелом вихідних форм для подальшої роботи з акліматизації й селекції південних та інших культур. Розпочаті М. Кащенко дослідження продовжувалися у Центральному республіканському ботанічному саду АН УРСР, Інституті садівництва МСГ УРСР, ботанічних садах Чернігова, Ніжина, Житомира та ін. Найявністю у Акліматизаційному саду кількох поколінь інтродукованих рослин дала змогу не тільки отримати нові сорти, а й встановити закономірності розвитку цих рослин при перенесенні в північні райони та гібридизації, тобто підійти до вирішення кардинальної проблеми акліматизації рослин – управління їх спадковістю»²³.

М. Кащенко був видатним, досвідченим біологом, який швидко працював над перетворенням природи. «Він вважав, – відзначив відомий вчений П. Береговий, – що гібридизацією та добром будуть зовсім переформовані не лише дикоростучі, а й сучасні культурні породи, що озброєна наукою людина за допомогою іригації та лісництва зможе перетворити пустині в квітучі сади»²⁴. Сам вчений наголошував: «Остаточним наслідком акліматизації в тому широкому розумінні... неминуче з'явиться повний переворот у складі всього живого світу... Все живе буде зароджуватися, розмножуватися і вмирати не інакше, як за людською волею»²⁵.

Таким чином, багатогранна діяльність Акліматизаційного саду АН України, ініціатором створення і першим керівником якого став М. Кащенко, переконливо засвідчила високий рівень його організаторських здібностей і цілеспрямованість фундатора цієї установи.

Видатною заслугою М. Кащенко у розвитку акліматизації було виведення нових сортів персиків, абрикосів, винограду та інших плододових рослин; селекційна робота з лікарськими і технічними рослинами; просвітницька та видавнича діяльність; створення Музею акліматизації. Сорти плододових культур названо на честь вченого (персики та абрикоси – «Пам'ять Кащенко»). Відомий вчений розробив теоретичні, методологічні та наукові основи діяльності кафедри акліматизації, які стали класичними і сприяли подальшому розвитку даного наукового напрямку в Україні.

Узагальнивши результати власних наукових досліджень та дослідної роботи інших вчених, Микола Кащенко видав ряд наукових праць, серед яких «Десятиріччя Київського акліматизаційного саду», «На допомогу Київському акліматизаційному саду» та інші. Зразком власного ставлення вченого до праці була копійка робота над підготовкою статей. Під час організації Акліматизаційного саду М. Кащенко виступав не тільки як науковець-теоретик організації садів, а й безпосередній втілювач цих ідей на практиці. Створений вченим Київський акліматизаційний сад, який був однією з перших наукових установ Української академії наук, пізніше продовжив свою роботу як відділ акліматизації плододових рослин Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАНУ.

¹ Kashchenko N.F. O neobkhodymosti uchrezhdeniya pry Ukraynskoi Akademii nauk Akklymatyzatsyionnoho sada. 1918. – Instytut arkhivoznavstva Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho (IA NBUV) – F. 11. – Op. 1. – Od. zb. 74. – ark. 1.

² Pratsia akademika M.F. Kashchenka za chas перебування в складі Vseukrainskoi Akademii nauk. 2. 11. 1930. – IA NBUV. – F. 11. – Op. 2. – Od. zb. 63. – ark. 27.

³ Shaitan I.M. Akklymatyzatsiia roslin v SRSR (narys y istorii). – K.: Vydavnytstvo AN URSR, 1959. – S. 150, 151.

⁴ Kashchenko M.F. Avtobiohrafiiia. Chomovyi avtohrاف. Rukopysna i mashynopysna kopiia. 1913–1927. – IA NBUV. – F. 11. – Op. 2. – Od. zb. 10. – 11. ark. 80.

⁵ Kashchenko M.T. Na dopomohu Kyivskomu akklymatyzatsiionomu sadovi – K., 1925. – S. 15.

⁶ Tam samo.

⁷ Staty o N. F. Kashchenko yz hazet. 1898–1966. – IA NBUV. – F. 11. – Op. 2. – Od. zb. 45. – 22 dok. – ark. 7.

⁸ Pratsia akademika M.F. Kashchenka za chas перебування в складі Vseukrainskoi Akademii nauk. 2. 11. 1930. – IA NBUV. – F. 11. – Op. 2. – Od. zb. 63. – Ark. 33.

⁹ Kashchenko M.F. Avtobiohrafiiia. Chomovyi avtohrاف. Rukopysna i mashynopysna kopiia. 1913–1927. – IA NBUV. – F. 11. – Op. 2. – Od. zb. 10. – Ark. 56.

¹⁰ Rudkivskiy H.P. Kyivskiy persyk // Kyivska pravda. – 1949. – № 164/ 7433. – S. 2.

¹¹ Kashchenko M.F. Peretvorennia zhyvoi pryrody (populiarne vykladennia osnov akklymatyzatsiia). – K., 1928. – S. 42.

¹² Kashchenko M.F. Ohliad nelikarskykh kultur Aklimatyziatsiinoho sadu Ukrainskoi akademii nauk // Zapysky fizyko matematychnoho viddilu VUAN. – 1925. – Т. 1. – Вип. 4. – С. 20.

¹³ Shaitan I.M. Kultura persyka. (Byolohyia, yntroduktsyia, ahrotekhnika). – К.: Urozhai, 1967. – С. 67.

¹⁴ Shaitan I.M., Klieieva R.F. Dosvid vyvedennia novykh sortiv vynohradu na pivnochi Ukrainy // Aklimatyziatsiia roslyn. – К.: Vydannia AN URSSR, 1959. – С. 98.

¹⁵ Tam samo.

¹⁶ Razvytye byolohyy na Ukrainy: V 3 t. / Нл. ред. Сытник. – К.: Naukova dumka, 1984. – Т. 2. – С. 227.

¹⁷ Kashchenko M.V. Tvorcheskyy put N.F. Kashchenko // Studentski naukovy pratsi. Zbirnyk 13. К.: Kyivskyi derzhavnyi universytet, 1953. – С. 142.

¹⁸ Akt obsledovaniya akademykom E.F. Votchalom deiatelnosti N.F. Kashchenko v Kyevskom akklymatyziatsyonom sadu. Rukopys. 1922. – IA NBUV. – F. 11. – Op. 2. – Od. zb. 78. – 2 ark.

¹⁹ Otzyv akademyka N. Vavylova o rabote Kyevsokho akklymatyziatsyonomo sada. Mashynopysnaia kopyia. 1931. – IA NBUV – F. 11. – Op. 2. – Od. zb. 84. – 1 ark.

²⁰ Kashchenko N.F. Yz zhyzny A.F. Kashchenko. Vospomynaniya eho brata Nikolaia. 1920. – Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho (IR NBUV) – F. 10. – Od. zb. 5298. – ark. 5.

²¹ Dokumenty (vypysky yz protokola zasedaniya Prezyduma AN USSR, pysma y zaiavleniya) ob osvobozhdenyy N.F. Kashchenko s posta dyrektora Kyevsokho akklymatsada. 1933–1934. – IA NBUV – F. 11. – Op. 2. – Od. zb. 86. – Ark. 13.

²² Postanova Prezidii AN URSSR vid 11 hrudnia 1953 r. pro uvichnennia pamiati diisnoho chlena AN URSSR Kashchenka M.F. 1953. – Op. 2. – Od. zb. 118. – Ark. 2.

²³ Kokhanova L.L. Rozvytok robit z introduktsii i aklimatyziatsii roslyn v ustanovakh Akademii nauk URSSR // Narysy z istorii pryrodoznavstva i tekhniky. – К.: Naukova dumka, 1980. – Вип. 26. – С. 58.

²⁴ Kashchenko M.F. // Vydatni vitchyzniani botaniky / Berehovi P.M., Lahutina M.A. – К.: Radianska shkola, 1969. – С. 91–96.

²⁵ Kashchenko M.F. Peretvorennia zhyvoi pryrody (populiarne vykladennia osnov aklimatyziatsii). – К., 1928. – С.24.

Розкрито процес створення та діяльність пивоварного «Товариства власників броварень на Волині», яке представляло волинських броварів на міжнародній арені.

Ключові слова: Польща, Західна Волинь, пивоварна галузь, «Товариство власників броварень на Волині», акціонерне товариство, хміль, пиво.

С. Федорчук
(Ровно)

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ПИВОВАРЕННОЙ ОТРАСЛИ В ЗАПАДНОЙ ВОЛЫНИ (1921–1939 гг.)

В статье проанализировано восстановление отрасли пивоварения и ее развитие как сегмента экономики Западной Волыни в межвоенный период. Прослежена динамика производства пива, проведен сравнительный анализ производства пива в мире и Польском государстве. Исследованы количественные показатели выращивания плантаций хмеля в уездах как одного из главных компонентов в пивоваренной отрасли.

Раскрыто процесс создания и деятельности пивоваренного «Общество владельцев пивоварен на Волыни», которое представляло волинских пивоваров на международной арене.

Ключевые слова: Польша, Западная Волынь, пивоваренная отрасль, «Общество владельцев пивоварен на Волыни», акционерное общество, хмель, пиво.

S. Fedorchuk
(Rivne)

TRENDS OF THE BREWING INDUSTRY IN WESTERN VOLYN (1921–1939 years)

The article analyzes the development trends of the brewing industry as a segment of the economy in western Volyn in the interwar period. It was shown fighting negative impact on the economic life of the region during the First World War. As a result, brewing suffered from material damage and the hop plantations were destroyed. It was decreased hops plantation in Volyn: in Dubno district – 60%, Lutsk – 80%, Kremenets – about 50%, Rivne – 20%. Ostrog was affected the most, there were destroyed almost all the big plantations of hops. The only quality hops plantation remained in White Krynytsia Kremenets district, which belonged field crops school. As a result, in Volyn there was a decrease of the number of hop products to 25% of pre-war volume.

In 1921 the territory of Western Volyn integrated into the revived Second Commonwealth. The change of power has given new impetus to the industrial development of the region, a significant proportion of which took the food industry. It was shown the revival of brewing industry in Volyn: Khmilnyk laying, installation of Brewing manufacturing, search of outlet.

It was investigated the cultivation of hops in the counties as one of the main components in the brewing

УДК [94(477.82):663.4] «1921/1939»

© Сергій Федорчук
(Рівне)

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПИВОВАРНОЇ ГАЛУЗІ В ЗАХІДНІЙ ВОЛИНІ (1921–1939 рр.)

У статті проаналізовано відновлення галузі пивоваріння та її розвиток як сегмента економіки на Західній Волині в міжвоєнну добу. Простежено динаміку виробництва пива та проведено порівняльний аналіз виробництва пива у світі й Польській державі. Досліджено кількісні показники вирощування плантацій хмелю у повітах як одного з головних компонентів у пивоварній галузі.